

Matteus kapitel 6. Övers och komm: Bo Giertz

Evangelium enligt Matteus Kapitel 6 Rätt givande (Matt 6:1–4)

Översättning

Ta er till vara, så att ni inte övar er rättfärdighet inför människorna, för att bli sedda av dem. Annars har ni ingen lön hos er Fader i himmelen. När du ger till de fattiga, så låt inte stöta i basun för dig, som skrymtarna gör i synagogorna och på gatorna, för att få gånge seende bland människorna. Sannerligen, jag säger er: De har fått ut sin lön. När du ger en gåva, så låt din vänstra hand inte veta vad den högra gör, för att din gåva skall stanna i det fördolda. Din Fader, som ser i det fördolda, han skall löna dig.

Kommentar

Den nya rättfärdigheten skildras nu ur en ny synpunkt. Den utövas för Guds skull, av kärlek till honom. Den frågar inte efter människors beröm. Sneglar man efter beröm av människor, så är det inte längre fråga om den rättfärdighet, som hör hemma i Guds rike.

Jesus belyser det med tre exempel: gåvor, bön och fasta. Det var tre självklara uttryck för fromheten bland judarna, också bland Jesu lärjungar.

Först nämns gåvorna. Det ord som används i grekiskan har vi som lånord: allmosor. Det betyder inte bara penninggåvor utan också välgärningar och tjänster av annat slag. Frestelsen är här att låta människor förstå, hur mycket gott man gör. Så gör ”skrymtarna”. Med skrymtare menas i Nya Testamentet inte nödvändigtvis medvetna bedragare, som bara söker egna fördelar när de låtsas vara gudfruktiga. Det betyder snarare människor med orena motiv, som bedrar sig själva och inte ser hur mycket egennytta det finns i deras religion. De är egoister också när de ger. De ”låter stöta i basun för sig”. Orden kan syfta på någon för oss okänd sed. (Basunstötar kunde inleda en penninginsamling i templet, där man hade goda tillfällen att demonstrera sin frikostighet.) Men uttrycket kan också vara en bild. Även vi talar ju om att ”basunera ut” en sak. Vad Jesus vill säga är klart: Älskar du Gud och gör du något för hans skull, så är det nog för att veta, att han ser det.

När Jesus här talar om ”lön”, så menar han lönen i det rike, som kommer. Att ”ha fått ut sin lön” är ett uttryck från affärslivet, som motsvarar vårt ”kvittera ut”. Den som söker människors beröm, han har kvitterat ut sin lön. Mer än människors beröm har han alltså inte att vänta. Men den som handlar i tro, han kommer att få den lön, som består i att tjäna och lovsjunga Gud i hans rike och bli bordsgäst där. Ingen människa spekulerar i den lönen av själviska motiv. Skulle man försöka göra det, skulle man säkert finna, att lönen är bra osäker och risken för stor. Men den som älskar Gud och ingenting begär utom honom själv, han kan ta emot löftet om en oförtjänt lön, som väntar i Guds rike.

Rätt bön (Matt 6:5–15)

Översättning

Och när ni ber, skall ni inte vara som skrymtarna. De älskar att stå i synagogorna och gathörnen när de ber, för att de skall synas för människorna. Sannerligen säger jag er: de har fått ut sin lön. Men du, när du ber, gå in i din kammare och stäng igen din dörr och bed till din Fader, som är i det fördolda. Din Fader, som ser i det fördolda, han skall löna dig. När ni ber skall ni inte hopa tomma ord som hedningarna. De tror att de blir bönhörda för sina många ords skull. Gör nu inte som de. Vad ni behöver, det vet er Fader innan ni ber honom om det. Därför skall ni bedja så:

Vår Fader, du som är i himmelen,
låt ditt namn hållas heligt,
låt ditt rike komma,
låt din vilja ske, också på jorden,
så som den sker i himmelen,
giv oss i dag vårt dagliga bröd,
förlåt oss våra skulder,
så som också vi förlåter dem som är oss skyldiga,
och låt oss inte komma i frestelse,
utan fräls oss från allt ont.

Ty om ni förlåter människorna vad de brutit mot er, så skall också ni få förlåtelse av er Fader i himmelen. Men om ni inte förlåter människorna, så kommer inte heller er Fader att förlåta er, vad ni brutit. Kommentar

Nästa punkt gäller bönen. Självklart skall Guds barn bedja. Men också här finns risken att man försöker skörda ära för egen del. Risker var kanske större bland judarna än hos oss. Bland judarna var fromheten en medborgerlig förtjänst. De skriftlärdede åtnjöt allmän aktning. När man bad i synagogan stod de i främsta ledet. De kunde stanna i gathörnet på något av stadens huvudstråk (det betyder ordet) för att recitera sina psaltarsalmer, när någon av de viktigare bönetimmarna var inne. Vad Jesus klandrar, är att de så gärna gjorde det, just för att bli sedda. Det var alltså en god portion egenkärlek med i spelet. Jesu ord betyder självfallet inte ett förbud mot att bedja när andra ser det. Det gjorde han själv under hela sitt liv. Bönen kan vara ett sätt att bekänna hans namn, i synnerhet i ett land där de flesta är rädda för att visa att de ber, till och med i kyrkan. Vad saken gäller är sättet och syftet. Gäller det Gud eller mitt eget anseende?

Jesus varnar också för att bedja som hedningarna, med långa ramsor. De kunde räkna upp så många gudar som möjligt med alla

deras hederstitlar, för att om möjligt göra dem vänligt stämda. Men bönen är inte till för att övertala Gud eller meddela honom nå som han inte redan vet. Den är den väg, på vilken Guds barn går fram till sin Fader för att få vara i hans närhet, lägga fram sina bekymmer och ta emot hans godhets gåvor.

Så följer Fader vår. Här hos Matteus är den bönen utförligare än hos Lukas (som saknar den tredje och sjunde bönen). Det kan på att Jesus vid olika tillfällen formulerat och lärt ut den med små variationer och tillägg. Den vanliga avslutningen ”ty riket är ditt och makten och härligheten i evighet” finns i de flesta handskrifter, men inte i de allra äldsta. Den nämns därför bara i en not i vår nya bibelöversättning. Den förekom redan i det första århundradet och kan vara ett urkristet tillägg, kanske hämtat ur någon variant av Fader vår, som använts på sina håll bland lärjungarna och mycket väl kan gå tillbaka på Jesus själv var nämligen vanligt bland judarna att man slutade sin bön med en ”doxologi”, ett lovprisande av Gud.

I Vår Fader handlar de tre första bönerna om Gudsriket. Att Guds namn hålls heligt, det betyder att alla böjer sig för honom i tillbedjan, kärlek och lydnad. Att Riket kommer, det betyder att den gamla världen förgås och att Gud gör allting nytt. Då förverkligas Guds vilja också bland oss, så som det nu sker i himmelen. De bönerna kan inte uppfyllas helt förrän Riket bryter in. Men redan nu finns Riket, där Jesus finns, fast det behövs trons ögon för att se det. Redan nu kan Gud äras och tillbedjas och hans vilja förverkligas, vilket inte bara betyder, att vi undergivet finner oss i den, utan att vi aktivt ställer oss i dess tjänst. Den fjärde bönen handlar om det ”dagliga” brödet. Här används i grekiskan ett högst ovanligt ord, som har gett anledning till många tolkningar. Kyrkofadern Hieronymus översatte det med ”överjordisk” och tänkte på det andliga brödet, men annars syftar de gamla översättningarna på det bröd vi behöver för i dag eller i morgon, och översättningen ”daglig” är nog den mest sannolika.

Den femte bönen är en bön om förlåtelse. Jesus räknar alltså med att hans lärjungar ständigt på nytt behöver förlåtelse. Den står öppen för dem. På ett villkor: att de själva förlåter (eller ”har förlåtit” – meningen är att det finns en villighet i hjärtat utan förbehåll: man har redan förlåtit). Detta villkor är så viktigt, att det upprepas och inskräps efter börens slut.

Den sjätte bönen handlar om frestelsen. ”Frestelse” betyder i Nya Testamentet också ”prövning”. Ordet används om händelser och situationer, som innebär en frestelse till olydnad, men samtidigt en möjlighet att befästas och stärkas i en ståndaktig tro. Alla sådana situationer beror ytterst på att vi lever i en fallen värld, där det finns en ond makt som kärnpar mot Gud. Vi har alla del i detta onda och förtjänar inte bättre än att utlämnas åt det. Men här ber vi att Gud – som själv inte frestar någon (Jak 1:13) – skall styra det så, att vi inte kommer in i frestelserna.

Den sista bönen – som kanske i själva verket bör uppfattas som en del av den föregående – talar om att frälsas från det onda eller ”den Onde”, som ordet också kan betyda och enligt mångas mening snarare borde översättas.

Var har du ditt hjärta? (Matt 6:19–23)

Översättning

Samla er inte skatter på jorden, där mal och rost förstör och där tjuvar bryter sig in och stjälar. Utan samla er skatter i himmelen, där varken mal eller rost förstör och där inga tjuvar bryter sig in och stjälar. Där din skatt är, där kommer också ditt hjärta att vara. Ögat ger kroppen ljus. Om nu ditt öga är friskt, så får hela din kropp ljus. Men om ditt öga är sjukt, så höljs hela din kropp i mörker. Om nu ljuset som du har i dig är mörker, hur djupt blir då inte mörkret!

Kommentar

Att Gud är vår himmelske Fader är inte en allmän sanning, som gäller alla människor. Det är något som gäller i Guds rike, ett nytt att leva som blir möjligt när Jesus kommer med Riket. Det betyder en omvärdering av alla värden. Det som förr var viktigast förlorar sin betydelse, och Gud blir det enda nödvändiga. Det är denna sida av den nya rättfärdigheten, som nu skildras.

Den innebär först att man inte samlar sig skatter på jorden. Så länge man är ensam, utan Gud, hänvisad till att klara sig själv, är en naturlig sak att man försöker trygga sin tillvaro genom att samla på hög. Det har med sig alla de bekymmer som Jesus här ger exempel på ur sin tids vardag. De fina kläderna och mattorna blev angripna av mal, metallskålarna blev anlupna, pengar och konstföremål lockade till sig inbrottstjuvar. Det finns ingen säker egendom utom den man kan få i himmelen. Jesus använder ett gängse judiskt uttryck, när han säger ”skatter i himmelen”. Hos honom betyder det inte fordringar på Gud, utan egentligen Gud själv, rätten att vara barn hos Gud. Gud kommer med sina gåvor. Dem gäller det att samla upp. Då äger man en skatt i himmelen. Den stora frågan är var man har sin skatt. Där har man också sitt hjärta. Där hör man hemma.

Här gäller det alltså hjärtats förhållande till Gud. Jesus jämför det med ögat. Ögat tar emot ljuset, uppfattar det och gör att hela kroppen lever och rör sig i ljuset. Själens öga är förmågan att se Gud. Människan är skapad till Guds avbild, med förmågan att uppfatta Guds närhet, tala med honom, känna sitt ansvar, gripas av hans kärlek. Fördärvar man det ögat, så är allt förstört. Man lever i djupaste mörker och har missat meningen med tillvaron.

Gud eller Mamon (6:24)

Översättning

Ingen kan tjäna två herrar. Antingen kommer han att hata den ene och älska den andre, eller också kommer han att hålla sig till den ene och försumma den andre. Ni kan inte tjäna både Gud och Mamon.

Kommentar

Mamon är ett judiskt ord som betyder pengar, rikedom, kapital. Jesus använder det som namn på Guds fiende, den avgud som brukar få makt över människor när Gud inte får råda över oss. Det går inte att tjäna både Gud och Mamon. Jesus hänvisar till dagliga erfarenheten. En slav kunde ägas av två herrar, men alla visste, att det var en hopplös situation. Slaven var ju tvungen att göra allt vad hans herre befallde, och det visade sig omöjligt att i längden uppfylla två herrars önsknings. Slaven försökte alltså komma undan den ene genom att ty sig till den andre. Naturligtvis kan det ha funnits undantag från regeln. Vad Jesus säger är bara, att så omöjligt som det brukar vara för slaven att ha två herrar, så omöjligt är det för en människa att tjäna två herrar, så motsatta som Gud och Mamon. Här måste man välja.

Att lita på Gud (Matt 6:25–34)

Översättning

Därför säger jag er: Gör er inte bekymmer för ert liv, vad ni skall äta eller dricka, inte heller för er kropp, vad ni skall kläda er med. Är inte livet mer än maten och kroppen mer än kläderna? Se på fåglarna under himmelen! Inte sår de, inte skördar de och inte heller samlar de något i ladorna. Och ändå får de sin mat av er Fader i himmelen. Är ni inte mycket mer än de? Vem av er kan med allt sitt bekymmer lägga en enda aln till sin livslängd? Och varför gör ni er bekymmer för kläder? Se på markens liljor hur de växer. De arbetar inte, inte heller spinner de, men jag säger er: Inte ens Salomo i all sin prakt var klädd som en av dem. Om nu gräset på marken, som står där i dag och i morgon kastas i ugnen, får sådana kläder av Gud, skulle han då inte ge er ännu mycket mer, ni klenetrogna? Gör er alltså inte bekymmer, och säg inte: ”Vad skall vi äta? Vad skall vi dricka?” eller ”Vad skall vi kläda oss med?” Efter allt detta söker ju hedningarna. Men er Fader i himmelen, han vet att ni behöver allt detta. Sök först efter hans rike och hans rättfärdighet, så skall också allt detta andra bli er givet. Gör er alltså inte bekymmer för morgondagen. Morgondagen tar själv hand om sina bekymmer. Var dag har nog av sin egen plåga.

Kommentar

Att ha Gud till sin Fader betyder att man får lämna alla onödiga bekymmer. Att ”göra sig bekymmer” betyder inte att ha omtanke och känna ansvar för det som vi människor skall göra enligt Guds ordning. Utan det är att göra sig sådana bekymmer som kommer när man inte räknar med Gud och inte litar på honom. Då gör man sig bekymmer för sin kropp och för sin ”liv”. Jesus använder här på judiskt vis ordet ”själ”. Själen är nämligen inte namn på någon immateriell beståndsdel, som skulle finnas hos oss, utan på oss själva, som levande varelser, med kropp och själ. Därför behöver ”själen” mat och dryck. På svenska kan man använda ordet ”liv” eller möjligen ”person” för att återge meningen. Vad Jesus säger, är alltså detta, att vi är levande varelser, personligheter, som Gud har skänkt liv och existens. Detta är ett grundläggande faktum och ett värde i sig självt, så stort att vi inte behöver göra oss bekymmer för mat och kläder. Vi har ju fått livet av Gud och han kommer att sörja för sina barn. Jesus ber oss se på fåglarna och på liljorna. Gud sörjer ju också för dem. Det är inte romantik och naivitet, när Jesus säger det. Han talar själv om hur fåglarna faller till marken, hur de buntas ihop och säljs för en spottstyver på torget, hur markens grönska vissnar och hamnar i ugnen (den lilla bakugnen av lera, som eldades med vad skräp man kunde komma över). Vad Jesus pekar på är Guds suveräna makt som skapare. Det är han som håller sin skapelse vid makt. Och vi människor kan lita på, att vi är mer värda än både fåglarna och liljorna. Han har en särskild mening med oss och glömmet inte sina barn.

Det är alltså tilliten till Gud, det är fråga om här. Tilliten hör med till den nya rättfärdigheten. Det är inte fråga om ett förbud att arbeta eller äga något. Det fanns förmögna människor bland lärjungarna. Apostlarna inskräpte i Jesu namn plikten att arbeta (2 Tess 3:7). Men det är fråga om att sätta all sin lit till Gud, inte på det viset att man litar på hans hjälp för att lyckas med att samla skatter på jorden, utan så att han blir det högsta och första, den man tjänar och håller sig till, med allt vad man äger och har, allt vad man kan och vet. Han har rätt att ge och rätt att ta, och vad han än gör, kan man vara fullkomligt trygg. Gud vet vad hans barn behöver. Det är en förmån, en glädje och en lycka, att slippa tänka på pengarna och bygga sin framtid på dem. Visst finns det bekymmer. Var dag har sin egen plåga. Men vi slipper ta ut den plågan i förväg och samla den på hög under oroliga dagar och sömnlösa nätter. Vi får ta varje ny dag ur Guds hand, också dess plåga.

Copyrightregler:

Bo Giertz är upphovsman till såväl översättning som kommentar, Nedladdning och utskrift av såväl översättning som kommentar får endast ske för personligt bruk, All övrig användning av såväl översättning som kommentar måste godkännas av rättsinnehavarna samt Stiftelsen bibelskolan.com åtar sig att förmedla eventuella förfrågningar om vidare användning av översättning och/eller